

## DE AANSLAG OP NAPOLEON

Geschiedenis is de basis van alle kennis. Ze is de fakkel van  
de waarheid. En ze is de verdelger van vooroordelen.

*Napoleon*



# Inhoud

|                                             |     |
|---------------------------------------------|-----|
| Wat voorafging                              | 9   |
| 1810 – Tien jaar later                      |     |
| 1 De jacht                                  | 21  |
| 2 De groene aap                             | 29  |
| 3 In de Brusselse nacht                     | 45  |
| 4 De kippen                                 | 51  |
| 5 Crisisoverleg                             | 59  |
| 6 De ridders van het geloof                 | 75  |
| 7 Het bericht                               | 89  |
| 8 Een spoor                                 | 97  |
| 9 De donkere nacht                          | 105 |
| 10 De prefectuur                            | 111 |
| 11 De postkoets                             | 117 |
| 12 Misleiding                               | 125 |
| 13 Maastricht                               | 127 |
| 14 In de Preekherengang                     | 131 |
| 15 De telegraaf                             | 145 |
| 16 Tussen Amiens en Rouen, even voor Aumale | 151 |
| 17 Kasteel de Merode te Westerlo            | 153 |
| 18 Parijs, kantoren van de Haute Police     | 157 |
| 19 Spoedberaad aan de quai Voltaire         | 161 |
| 20 Markies de Merode                        | 167 |
| 21 Parijs, quai Voltaire                    | 171 |
| 22 De joker                                 | 181 |

|                                                              |         |
|--------------------------------------------------------------|---------|
| 23 Antwerpen, prefectuur aan het Bonaparteplein              | 189     |
| 24 De maîtresse                                              | 193     |
| 25 De Kaasstraat                                             | 197     |
| 26 Prins der duisternis                                      | 207     |
| 27 De klopjacht                                              | 213     |
| 28 Bij de alvermannetjes                                     | 215     |
| 29 De kaart                                                  | 221     |
| 30 Parijs, Hôtel du Lau d'Allemans in de rue Saint-Guillaume | 227     |
| 31 Klopjacht                                                 | 231     |
| 32 Het bos                                                   | 235     |
| 33 Pijnlijke vaststellingen                                  | 243     |
| 34 De Kloosterstraat                                         | 247     |
| 35 2 mei                                                     | 253     |
| 36 Van Bree                                                  | 259     |
| 37 De gevels van Antwerpen                                   | 267     |
| 38 De waarheid                                               | 277     |
| <br>Toelichting                                              | <br>283 |
| Historisch toemaatje                                         | 287     |
| Beelden                                                      | 303     |

## Wat voorafging

De hemel kleurde asgrauw, kasseien vrozen uit hun bedding. Het was kerstavond, 24 december 1800. De klok stond op zes uur. In de rue Nicaise, een nauwe straat in hartje Parijs, tussen het Tuilerieënpaleis en het Louvre, hield een paardenkar halt. Elke voorbijganger kon zien dat het enkelspan was volgestouwd met goederen van onbekend allooi. Er lag een groot zeildoek overheen. Eronder liet zich de vorm raden van grote volumes, allicht een stel wijnvaten. Niets ongewoons, in dit drukke straatje vol *hôtels particuliers*, drankgelegenheden en huurkamers voor luxeprostituees. Toch was een bijdehante groenteverkoopster iets opgevallen. Ze merkte hoe twee mannen in lange blauwe jassen de wagen begeleidden. Hun uitmonstering deed haar denken aan de kledij van de Parijse stratenmakers. Later zou blijken dat ze Pierre Robinault de Saint-Régent en Joseph Pierre Picot de Limoëlan had gezien, twee Bretoenen die op de Parijse straten niets te zoeken hadden. Even later – mogelijk rond halfzeven – merkte diezelfde marktvrouw hoe de twee hun kar achterlieten en een café binnenstapten, de Apollon. Uit het niets doken twee andere heren op, die zich over de zware kar ontfermden, maar ze geen millimeter verplaatsten. Mettertijd zou politieonderzoek uitwijzen dat het Édouard Lahaye en André Joyaux betrof, beiden woonachtig in de rue d'Argenteuil. In elk geval stond de laadkar flink in de weg. Maar ook dat gebeurde wel vaker in het drukke Parijse stadsverkeer. Stilaan werd het zeven uur. Honderd meter verderop in het Tuilerieënpaleis brandde volop licht in de ambtswoning van het eenendertigjarige staatshoofd, Eerste Consul Napoleon Bonaparte. Daar werd druk huiselijk overleg gepleegd. Joséphine Bo-

naparte probeerde haar echtgenoot ervan te overtuigen om het werk voor één keer te laten voor wat het was, en samen te genieten van een avondje uit. Buiten kletste een regentje neer op de verkilde Parijse straten. Bonaparte keek naar de stapels brieven en dossiers op zijn werktafel. Het enige wat hij verlangde, was er verder aan te werken, tot diep in de nacht. Joséphine kon echter veel bewerkstelligen als ze wilde. En wat ze wilde, was samen naar de Opéra gaan. Die avond vond daar de première plaats van *La Création (Die Schöpfung)* van Joseph Haydn, een componist voor wie zowel Bonaparte als Joséphine een zwak hadden. Eerder was dit oratorium al in het Duits opgevoerd, maar nooit eerder in het Frans, en niet in Parijs. Voor de gelegenheid was de beroemde operazanger Garat zelfs uit zijn pensioen teruggekeerd voor een eenmalige vertolking van de aartsengel Gabriël. Naast hem zou een koor van 250 zangers Haydn alle eer aandoen. Dat beloofde wat. Alles wat naam en faam had, zou in de zaal zitten. Een gelegenheid tot het plezier van zijn vrouw, gecombineerd met een opgemerkte publieke verschijning ten aanzien van *le tout Paris*. Daar kon de Eerste Consul niet naast kijken. Per slot van rekening was hij sinds de staatsgreep van 9 november 1799 slechts een goed jaartje aan de macht. Na tien jaar revolutie en chaos was zijn nieuwe bewind nog lang geen gewonnen zaak. Zichtbaar blijven was even belangrijk als de problemen van het land oplossen. ‘*Allons*, Bonaparte, het zal je zinnen verzetten. Je werkt te veel’, lachte Joséphine. Verkleefd als hij was aan haar besloot een zuchtende Napoleon rond de klok van halfacht dus om zijn rode, met gouddraad geborduurde galakostuum aan te trekken. Joséphine was in haar nopjes, hij in een slechte bui.

Halfnegen ’s avonds. Op straat leek alles zijn gewone gangetje te gaan, behalve dan aan het einde van de rue Nicaise. Daar stond nog steeds de laadkar, op de plek waar ze twee uur tevoren was achtergelaten. Een meisje, ze was hooguit veertien, aaide de kop van de oude merrie die voor de kar gespannen was. Verder was er amper iemand in de buurt. Zonder de pas in te houden keek een zeldzame voorbijganger ongeïnteresseerd naar het tafereel. Een paar honderd meter ver-

der klonken aan de ingang van het Tuilerieënpaleis schorre militaire bevelen. Soldaten openden de getraliede poorten. Een gekletter van hoeven kwam op gang. Eerst reden enkele ruiters naar buiten, gevolgd door een grote donkergroene koets. Op korte afstand draafden nog twintig ruiters van de consulaire garde. Aan boord van het imposante rijtuig bevond zich de top van de staat: Eerste Consul Bonaparte, minister van Oorlog Berthier, generaal Lannes en Bonapartes aide de camp generaal Lauriston. Joséphine zou volgen in een tweede karos, samen met haar dochter Hortense, Napoleons zus Caroline en de jonge generaal Jean Rapp. Natuurlijk liet Joséphine op zich wachten. Er was nog werk aan haar uitmonstering. Haar nieuwe zijden sjaal was niet naar behoren gedrapeerd, vond ze. Het viel de jonge Rapp toe om een handje toe te steken. Wachten deed Napoleon echter voor niemand. Terwijl Rapp en Joséphine worstelden met de sjaal, gaf hij zijn eigen koetsier bevel om er de vaart in te zetten. De zweep knalde, koetsier César brulde iets tegen zijn vier paarden en al gauw lag het voorplein van het Tuilerieënpaleis achter hen. Ook al zou de rit amper tien minuten in beslag nemen, meteen bij vertrek verzonk het jonge staatshoofd in een van zijn beruchte korte slaapjes, die hij zelfs op het slagveld had. Ze zorgden ervoor dat hij daarna weer messcherp was. Het operagebouw lag in die dagen in de rue de la Loi, noordelijk van de Tuilerieën. De weg erheen lag voor de hand. Verwacht werd dat de korte stoet de stad zou inrijden langs de rue Nicaise. Aan het einde ervan zouden ze rechts afslaan, de rue Saint-Honoré in, om dan meteen linksaf in de rue de la Loi te belanden. Ze zouden de lange zijde van het Palais-Royal helemaal voorbijrijden, tot iets voor de rue Colbert. Daar bevond zich aan de linkerkant van de straat de Opéra. Onderweg zouden de ervaren garderuiters alle eventuele narigheden voorkomen. De Opéra zelf zou streng worden bewaakt, door gendarmes en de geheim agenten van politieminister Fouché. Niet dat het Bonaparte wat uitmaakte. Fouché beweerde enkele aanslagen tegen de Eerste Consul te hebben verijdeld, maar de grote chef zelf geloofde die beweringen maar half.

Wie toen op zijn horloge zou hebben gekeken, had gezien dat halfnegen nog geen halve minuut voorbij was. Zoals verwacht draafde Bonapartes koets richting rue Nicaise. Op de bok van de consulskoets had koetsier César er wel zin in. Deze veteraan sloeg nooit een glaasje af en ook die avond was hij in aangeschoten toestand aan zijn werk begonnen. Een overdreven snelheid was het directe gevolg. César joeg zijn paarden de uitgestrekte Carrousel over, recht naar de smalle opening van de rue Nicaise. Aanstalten om snelheid te minderen maakte hij niet. Vanuit zijn ooghoeken kon César nog net het silhouet waarnemen van een man in een lange donkere mantel. Hij stond op de hoek van de place du Carrousel en de rue Nicaise, pal voor het Hôtel de Longueville. Wat César niet kon weten, was dat het Limoëlan betrof. Nog minder kon César weten dat de armbeweging die hij maakte bedoeld was voor een kompaan aan het andere eind van de straat. César zag wel dat de doorgang aanzienlijk gehinderd werd door een laadkar. De teugels van het paard werden vastgehouden door een kind. Het was de veertienjarige Pansol, dochter van een marktkraamster, die daarvoor twaalf cent had gekregen. Dicht bij de kar stond Limoëlans trawant, Saint-Régent. Intussen stuurde César met een vervaarlijke draai de consulaire koets de rue Nicaise door. Beschonken was hij misschien, maar ervaren nog meer. Wat moest César doen? Inhouden? Doorperen? Een vraag die in luttele seconden beantwoord moest en zou worden.

Met stijgend ongeduld had men in de Opéra intussen gewacht op de komst van de Eerste Consul. Wachtposten bij deuren en portieken waren alert, maar hadden geen reden om zenuwachtiger te zijn dan anders. Geheim agenten kuierden rond in gangen en coulissen, niet zeker of hun werk die avond enig nut had. Toen aangekondigd werd dat het staatshoofd later zou zijn, was besloten om toch maar van start te gaan, zodat het publiek het niet al te zeer op de zenuwen kreeg. Kaarsen uit, doek omhoog, en daar klonken eindelijk de eerste fraaie noten van *La Création*. Alom verheugde men zich op wat beloofde een wonderlijke avond te worden. Het eerste deel van *La Création* verhaalde in fraaie akkoorden de schepping van het licht, de aarde, de hemellichamen, het

water, het weer en de gewassen, voorafgegaan door een ouverture in c-mineur. Haydn was zo vernuftig geweest zijn compositie te moduleren naar C-majeur, precies op het moment waarop het licht ontstond. Op dat grootse ogenblik zou het koor voluit gaan. Een fortissimo met een geweldig effect op de emoties van het publiek. Tijdens de première in Wenen waren de toeschouwers zelfs zo enthousiast dat het orkest enige minuten lang niet verder had kunnen spelen. Hetzelfde gebeurde in Parijs. Maar de reden was geheel anders. Twintig maten ver waren ze gekomen. Aan het ontstaan van het licht was men nog niet toe, wel aan de beschrijving van de chaos die voor de schepping heerste. IJle, onwezenlijke geluiden, subtiel maar afwachtend, het muziek geworden niets, het heelal op zoek naar zingeving. Wie in toeval gelooft, heeft moeite met de gelijktijdigheid van de gebeurtenissen die zich toen afspeelden. Terwijl de dirigent zijn musici rustig naar een hoogtepunt voerde, drong plots van buitenaf een dof gedreun tot de zaal door. Men keek elkaar aan, de klanken verstomden. Onheil, het kon niet anders!

In de rue Nicaise was de hel losgebroken. In een fractie van een seconde waren daar verschillende actoren tot levensbepalende beslissingen gekomen. Om te beginnen had je Limoëlan. Vanaf zijn uitkijkpost op de hoek van de straat had de aandravende koets met gevolg een overrompelende indruk op hem gemaakt. Daardoor verloor hij kostbare ogenblikken om zich van zijn taak te kwijten. Die bestond erin om een tijdig waarschuwingssignaal te geven aan zijn kompaan Saint-Régent aan het einde van de straat. Terwijl de veertienjarige Pansol zich om het trekdier bekommerde, stond Saint-Régent aan de achterkant van de kar op het punt om een lont aan te steken. Die leidde naar de twee vaten, die niet gevuld waren met wijn maar met tweehonderd pond buskruit, vermengd met schroot en stenen. Koetsier César was inmiddels een kleine twintig meter van de plek. Hij zag wat er gebeurde. De meesten van zijn collega's zouden halt hebben gehouden. Maar César reed al jaren voor Bonaparte, wist dat die een broertje dood had aan onnodig oponthoud en wist ook dat ze al te laat waren voor de voorstelling. Allicht zal de alcohol ook een rol gespeeld hebben

in zijn prompte beslissing om geen vaart te minderen en de koets op topsnelheid door de kleine opening te jagen. Enkele ademtochten later sloeg hij de hoek om, de rue Saint-Honoré in. Op datzelfde moment rende daar ook Saint-Régent weg in een poging te ontsnappen aan wat volgde. Een lichtflits, een oorverdovende ontploffing, een vuurwerk van projectielen, dood en vernieling. Met een verwoestende kracht reet het explosief alles en iedereen in de nabijheid aan stukken. Alle huizen in de buurt beefden als getroffen door een aardstok. Om de hoek werd Saint-Régent door de luchtverplaatsing in het ijl geworpen en belandde onzacht tegen een traliehek. Maar wat was het lot van zijn doelwit? De koets van Bonaparte was net de hoek om en ontsnapte aan het ergste. Door de enorme luchtverplaatsing werd het gevaarte even van de grond getild, dreigde te kapseizen, maar raakte terug in evenwicht. César kon zijn paarden snel onder controle krijgen en liet ze draven zo hard ze konden. Vanuit de rijdende koets riep de Eerste Consul naar de officier van de bewaking. Die moest meteen uitzoeken hoe het met Joséphine gesteld was, of ze nog leefde, en zo ja, om haar te zeggen dat hij in elk geval ongedeerd was. Maar in de rue Nicaise zelf was de ravage onbeschrijfelijk. Samen met de visverkoopster en haar dochtertje bleven op de straatstenen 20 omstanders dood, 55 anderen lagen gewond in de bloedplassen te spartelen. Onder hen de herbergierster van de Apollon, waar de terroristen voordien nog een glas hadden gedronken. Ze was met haar twee kelners naar buiten gelopen om de koets van de Eerste Consul te begroeten, toen de bom ontplofte. Haar borsten waren afgerukt, haar gezicht onherkenbaar verminkt. Te midden van de stofwolken, en terwijl er nog steeds dakpannen naar beneden stortten, kwam heel snel de politie ter plaatse.

Joséphines koets moest toen nog aanrijden. Ze was nog maar net door de poort van de Tuilerieën gereden toen de rue Nicaise in een inferno was herschapen. Haar getalm had haar leven gered. Was ze een halve minuut vroeger vertrokken, dan was ze nu zwaar verminkt, zo niet dood geweest. De vrouwen in de koets hadden gegild. Hortenses rechtersvoorarm bloedde omdat er een glasscherf in was beland. Gene-

raal Rapp sprong uit de koets en leidde haar door de straat, die eruitzag alsof er een slag had plaatsgevonden. Het was een puinveld, vervuld van geschreeuw en geroep, stofwolken, ledematen en verminkte lijken. Van Bonaparte geen spoor. Die was intussen aangekomen in de Opéra. Generaals liepen geschokt op hem toe. Overal waren de degens uit hun schede en staken de bajonetten van gardesoldaten in de lucht. Er viel niets te merken aan de Eerste Consul toen hij even later met een marmeren gezicht het tot de nok gevulde gebouw binnenschreed. In de gang achter zijn loge wemelde het van bezorgde officieren. Bonapartes hechte vriend Andoche Junot stuitte er op generaal Duroc, gouverneur van het Tuilerieënpaleis. Bezorgd en zelfs licht hysterisch zei Duroc waar het op stond. 'Hij is zopas aan de dood ontsnapt. Een bom.' De ene generaal keek de andere met ontzetting aan. 'Hij wil je spreken, maar maak geen scène. Hij wil hier geen gedoe. Laat me steunen op je arm, want ik sta te beven op mijn benen', zei generaal Duroc nog aan zijn maatje. Beneden in de zaal was intussen een aanzwellend gezoem van stemmen te horen, en er klonken steeds luidere kreten. Iedereen wist nu wat er gebeurd was. Een golf van emotie overspoelde de Opéra. Het publiek scandeerde luidkeels de naam van het jonge staatshoofd. 'Een opwinding die past bij een nationale ramp', zo beschreef Laure Junot de sfeer in de zaal. 'Men zag vrouwen in tranen, mannen die stonden te trillen van woede ongeacht hun politieke gezindheid; het was gedrag dat aantoonde dat men kan verschillen van mening, maar niet van opvatting over wat eer is.' Verschillende keren moest Napoleon uit zijn zetel opstaan en naar voren komen. De mensen bleven applaudiseren, tot hij uiteindelijk zelf het teken gaf aan de orkestmeester om eraan te beginnen. Halverwege de rue Nicaise was inmiddels een dragonder opgedaagd met de melding dat het staatshoofd in de Opéra was en bevel had gegeven de dames daar ook meteen in veiligheid te brengen. In een operahuis dat stijf van de spanning stond, rende Rapp minuten later de consulaire loge links boven het podium binnen. Hij zag er zijn chef zitten, onbewogen en kijkend naar het publiek, dat nog steeds volhardde in zijn staande ovatie. Napoleon draaide zich om naar Rapp. Het eerste wat hij zei was: 'Joséphine?' Zijn vraag was nog